Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 52, Haziran 2021, s. 89-119

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.50907>

Doç. Dr. Pınar AYTEKİN

İzmir Demokrasi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü,
pinar.aytekin@idu.edu.tr

Prof. Dr. Hülya YÜKSEL

İzmir Demokrasi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
hulya.yuksel@idu.edu.tr

Gamze DURGUN

İzmir Demokrasi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Doktora Öğrencisi,
gamzedurgun1990@gmail.com,

Öğr. Gör. Özlem TAŞTEPE

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Gördes Meslek Yüksekokulu, ozlem-
tastepe@hotmail.com

ÇEVRE DAVRANIŞI: İZMİR DEMOKRASİ ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA¹

Özet:

Çevre sorunlarının her geçen gün artması ve bu durumun canlıların yaşamını tehlikeye sokması; bireylerin gezegeni korumak, yaşanılabilir hale getirmek ve gezegenin yaşam ömrünü uzatabilmek adına çevreye karşı olan tutum ve davranışlarını, görev ve sorumluluklarını, çevre bilinçlerini tekrar gözden geçirmelerini gerektirmektedir. Bu anlamda dünyanın doğal kaynaklarının sürdürülebilirliği açısından toplumun bütün bireylerinin sorumlulukları bulunmaktadır. Özellikle üniversite öğrencilerinin içinde yaşadıkları doğal ve sosyal çevreye dair sorumluluk geliştirmeleri sadece üniversiteleri ve kendileri

¹ Bu çalışma; etik kurul onaylı olup, İzmir Demokrasi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Koordinasyon Birimi tarafından İİBF-20H02 proje numarası ile desteklenmiştir.

açısından değil, tüm toplum için büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda çevre bilincinin artması, sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi çerçevesinde adımlar atılması önemlidir.

Bu çalışmanın amacı; gelecekte üretime işgücü olarak katılacak, topluma ve çevresindeki bireylere etkisi yüksek olacak üniversite öğrencilerinin çevreye karşı duyarlılıklarını belirlemek üzere çevre davranışlarını saptamaktır. Bu kapsamda, İzmir Demokrasi Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrenciler arasından kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen toplam 411 kişiye online anket uygulanmıştır. Yapılan faktör analizi sonucu; “çevreye duyarlı faaliyetlerde bulunma”, “geri dönüşüm çabaları”, “sorumlu vatandaş olma”, “kaynak koruma çabaları” olmak üzere dört faktör elde edilmiştir. Bu faktörler açısından öğrencilerin demografik özelliklerine göre farklılıkları analiz edebilmek ve bu faktörlerle öğrencilerin sigara kullanım durumları ve sigara kullanım sıklıkları arasındaki ilişkileri ortaya koyabilmek amacıyla hipotezler geliştirilmiştir. Sonuçlar; öğrencilerin sorumlu vatandaş olmaları açısından cinsiyetlerine, annelerinin eğitim düzeylerine, mesleklerine ve ailelerinin aylık gelirlerine göre, geri dönüşüm çabaları açısından babalarının mesleklerine ve ailelerinin aylık gelirine göre farklılıklar olduğunu göstermiştir. Öğrencilerin çevreye duyarlı faaliyetlerde bulunmaları babalarının eğitim düzeylerine göre, kaynak koruma çabaları ise kişisel gelirlerine göre farklılık göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Çevre, Çevre Davranışı, Çevre Bilinci, Geri Dönüşüm, Sosyal Pazarlama

ENVIRONMENTAL BEHAVIOR: A RESEARCH ON IZMIR DEMOCRACY UNIVERSITY STUDENTS

Abstract

Environmental problems are increasing day by day, endangering the survival of all living creatures. The scale of these problems requires individuals to examine their attitudes, behaviors, responsibilities and environmental consciousness in order to protect the planet, make it livable and prolong the life of the Earth. In this sense, all individuals in society have responsibilities for the sustainability of the world's natural resources. It is crucial that university students develop responsibility for the natural and social environment in which they live, not only for universities, but also for society as a whole. In this context, it is important to take steps to increase environmental awareness and ensure sustainability.

The aim of this study is to determine environmentally friendly behaviors of university students whose potential impact on society as future members of the workforce can help improve the situation. In this context, an online questionnaire was applied to a total of 411 students selected by convenience sampling method among the students studying at Izmir Democracy University. As a result of the factor analysis, four factors were obtained: “environmentally friendly activities”, “recycling efforts”, “being a responsible citizen” and “resource conservation efforts”. In terms of these factors, hypotheses have been developed in order to analyze the differences according to the demographic characteristics of the students

and to reveal the relationships between these factors and the smoking status and frequency of the students. The results showed that there are differences in terms of students' being responsible citizens according to their gender, education level and occupation of their mothers, and monthly income of their families; in terms of recycling efforts according to their fathers' professions and their families' monthly income. Students' environmentally sensitive activities differ according to their fathers' education levels, and resource conservation efforts differ according to their personal income.

Keywords: Environment, Environmental Behavior, Environmental Consciousness, Recycling, Social Marketing

1. GİRİŞ

Üzerinde yaşadığımız dünyanın sahip olduğu doğal kaynakların bilinçsiz bir şekilde tüketilmesiyle çevre sorunları artmaya başlamıştır. Çevre sorunlarının artması yalnızca belli bir ülkede ya da bölgede olmamış, küresel boyutta etkilerini göstermeye başlamıştır. Çevrenin büyük bir kısmının tahrip olduğu düşünüldüğünde, canlıların da yaşamının tehlikede olduğu bir gerçektir (Gökçe vd., 2007:455).

Çevre sorunları, başta sanayileşme olmak üzere genel olarak turizm, küreselleşme, yoksulluk ve savaşların etkisiyle ortaya çıkmaktadır (Görmez, 2015). Teknolojinin gelişmesiyle birlikte kentleşme ve sanayileşme artmış, insanların doğayı sonsuz bir kaynak olduğu düşüncesiyle aşırı derece tüketmesi sonucunda doğal kaynaklar büyük ölçüde yok olmaya başlamıştır. Su kaynakları başta olmak üzere doğal kaynakların tükenmesi, ormanların yok olması, küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi sorunlar gündeme gelmiştir (Erten, 2007:4).

Geçmişten günümüze giderek artan iklim değişiklikleri, küresel ısınmayla birlikte yaşanan olumsuz durumlar, çevre kaybı, hava kirliliği, kuraklık ve su kirliliği gibi çevresel sorunlar endişeleri artırmış ve böylece çevreye karşı duyarlılık artmıştır (Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, 1987). Bununla birlikte; araştırmacıların çoğu, insanların fiili olarak yaptıkları davranışların bu tür çevresel sorunların ortaya çıkmasında ciddi bir rol oynadığı sonucuna ulaşmıştır (Dunlap vd., 2000; Nordlund ve Garvill, 2002; Oskamp, 2000; Schultz vd., 2005).

Aşırı tüketimle birlikte ortaya çıkan atıklar da çevreyle ilgili sorunların oluşmasına neden olmuştur. Çevre sorunlarının her geçen gün artması ve bu durumun canlıların yaşamını tehlikeye sokması; bireylerin gezegeni korumak, yaşanılabilir hale getirmek ve gezegenin yaşam ömrünü uzatabilmek adına çevreye karşı olan tutum ve davranışlarını, görev ve sorumluluklarını ve çevre bilinçlerini tekrar gözden geçirmelerini gerektirmektedir. Bu anlamda dünyanın doğal kaynaklarının sürdürülebilirliği açısından toplumun bütün bireylerinin sorumlulukları bulunmaktadır. Özellikle üniversite öğrencilerinin içinde yaşadıkları doğal ve sosyal çevreye dair sorumluluk geliştirmeleri sadece üniversiteleri ve kendileri açısından değil, tüm toplum için büyük önem arz etmektedir (Saraçlı vd., 2014; Schlegelmilch vd., 1996; Yılmaz vd., 2011; Yeşilada, 2009). Bu bağlamda çevre bilincinin artması, sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi çerçevesinde adımlar atılması önemlidir.

Üniversiteler, toplumun yaşam kalitesinin iyileştirilmesine büyük katkı sunan, yetenekli bireylerin yetiştirilmesine olanak tanıyan kurumlardır (Oğuz vd., 2011) ve bireylerin akademik yaşamlarını şekillendirdikleri yerler olmalarının yanında kişisel ve ahlaki gelişimlerini de

tamamlayabildikleri ortamlardır. Üniversiteler, öğrencilerin bilinçlenmelerinde önemli bir etkindir ve üniversitede eğitim alan öğrencilerin toplumun diğer bireylerine nazaran içinde yaşadıkları doğal ve sosyal çevreye karşı daha duyarlı olmaları beklenmektedir. Daha sürdürülebilir bir çevre için çevresel sorunların çözümü yönünde adımlar atılması gerekmektedir. Üniversite öğrencilerini; çevreyle ilgili sorunların farkında olan, bu sorunların çözülebilmesi için neler yapılabileceğini bilen, çevre bilinci ve duyarlılığıyla hareket eden bireyler haline dönüştürmek bu açıdan çok önemlidir.

İnsanlar doğdukları andan itibaren yaşamları boyunca çevresiyle sürekli bir ilişki içerisinde olduğundan, hemen hemen tüm insan davranışları çevresel davranış olarak adlandırılmaktadır. “Çevresel davranış” kavramının anlamı, sosyal çalışmaların çevresel davranışları incelediği modern koşullardan kaynaklı olarak ortaya çıkmaktadır. Çevresel davranış konusuna ilişkin yapılan araştırmaların çoğu, çevresel bilim veya ekoloji bilgisine dayanarak, çevre üzerindeki etkilerine göre değerlendirilmektedir (Krajhanzl, 2010). Buna bağlı olarak çevreci yaklaşımları ve çevre dostu davranışı teşvik etmek için uygulanan araçların değerlendirilmesi gerekmektedir (Bratt, 1999). Ayrıca sürdürülebilir bir geleceğe ulaşmanın çağdaş yaşam tarzında olumlu değişikliklere yol açacağı düşünüldüğünde, bu değişikliklerin daha çok yaşanması için çevreci davranışta bulunan bireylerin karakteristik özelliklerinin net bir şekilde anlaşılması çok önemlidir (McKenzie-Mohr vd., 1995).

Thøgersen (1996) çalışmasında, çevre yanlısı davranışların insanların zihninde ahlak alanı içinde sınıflandırıldığını savunmuştur. Bu görüşe göre, normatif kaygılar çevre dostu davranışta kilit rol oynamaktadır. Yapılan davranışsal seçimler sonucunda neyin doğru neyin yanlış olduğuna ilişkin değerlendirmeler yapılmaktadır ve bu durum çevresel kaygıların çevresel davranışta önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Stern (2000) tarafından ise, çevresel niyetin davranışı etkileyen faktörlerden yalnızca biri olduğu ve birçok durumda en önemlisi bile olmadığı ileri sürülmüştür. Bununla birlikte çevresel davranış birçok unsura bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir. Bu unsurlar para biriktirme arzusu veya rahatlık, özgürlük veya uyarılma arzusu gibi çeşitli çevresel olmayan endişeler olarak ifade edilmektedir. Çevre sorunlarına karşı verilen duygusal tepkiler de çevre yanlısı davranışlarla ilişkili olarak görülmektedir. Örneğin, bu konuda Grob (1995) bireylerin çevresel bozulmalara karşı tepkilerinin yoğunluk derecesine bağlı olarak, çevre yanlısı davranışlarda bulunmalarının da yoğun olacağını ve çevreye karşı duyarlılığın daha fazla olacağını ifade etmiştir (Lee ve Holden, 1999). Benzer şekilde, doğaya hissedilen duygusal yakınlığın da koruma davranışı ile olumlu bir şekilde ilişkili olduğu ileri sürülmüştür (Kals, Schumacher ve Montada, 1999).

Çevre davranışına normatif açıdan bakıldığında, genellikle maliyet ya da hedonik yönlerin çevreye karşı duyarlı davranılmasında etkili olmadığı ifade edilmektedir. Buna göre; Thøgersen (1999) çalışmasında, çevre dostu ambalajın seçilmesinde algılanan maliyetin hiçbir rol oynamadığı sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde, Hendrickx ve Nicolaij (2004) etik kaygıların çevresel risklerin değerlendirilmesinde önemli bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Brandon ve Lewis (1999), enerji tasarrufunun teşvik edilmesi açısından çevresel kaygıların ve maliyetin azaltılmasının önemli olduğunu ileri sürmüştür. Thøgersen ve Ölander (2003), tüketicilerin farklı alanlarda çevre dostu davranma eğilimlerini incelemiştir. Buna göre, çevre dostu davranışların erdemli bir döngü içinde tüketim modelinin gittikçe daha fazla alanına yayılıp yayılmadığı ve bunun için bireyin belirli genel değerlere veya etik değerlere sahip olmasının gerekli bir ön koşul olup olmadığı araştırılmıştır.

Çevre dostu davranış genellikle daha yüksek davranışsal maliyetle ilişkilendirilmektedir (McKenzie-Mohr, 2000). Örneğin, organik yiyecekleri satın almak isteyen kişiler daha fazla ücret ödemektedir, çünkü bu ürünler genellikle daha pahalıdır. İnsanlar ancak normatif bir hedef çerçevesi hedonikten daha güçlü olarak ifade edildiğinde veya arka planda gizlenen hedeflere ulaşabildiğinde çevreci davranmaktadır. Çevresel davranış, birden fazla motivasyona bağlıdır ve her bir motivasyon şartlara ve bireylere göre farklılık göstermektedir (Siegfried vd., 1982; Lindenberg & Steg, 2007).

Modern dünyada, çevresel bilincin artırılması için çevre eğitime önem vermek gerekmektedir. İnsanların bilinçlendirilmesi, çevrenin korunmasına yönelik gerekli farkındalığın ve duyarlılığın yaratılması son derece önemlidir. Farkındalık ise, nüfus artışında meydana gelen değişimler, çevresel değişimler, kalkınmadaki eşitsizlikler, politik parçalanma ve istikrarsızlık gibi birbirini izleyen endişelerle ortaya çıkmıştır (Clarke 2007).

Çevre sorunlarının küreselleşerek her geçen gün artması ile bu sorunların ana kaynağı olan insanların çevreye karşı tutumu ve bilinci daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır (Oğuz vd., 2011). Çevre sorunlarının artmasıyla birlikte, insanların çevreye karşı tutum ve davranışlarının, üstlendikleri görev ve sorumluluklarının da artması çevre bilincinin oluşmasında etkili olmaktadır (Demircioğlu vd., 2015: 171). Çevreye karşı duyarlılığın artması insanları çevre bilinciyle hareket etmeye yönlendirmektedir.

Sonsuz insan ihtiyaçları karşısında sınırlı olan doğal kaynakların tükenme noktasına gelmesi ile insanlar kendi gelecekleri konusunda endişelenmeye başlamış ve 20. yy sonlarında çevreye karşı bir farkındalık ve duyarlılık oluşmuştur (Erten, 2005). Bu noktada, çevre hakkında düşünen ve yeterli düzeyde bilgiye sahip olan insanların bu düşüncelerini ve bilgilerini tutum ve davranışlarına yansıtması olarak ifade edilebilen çevre bilinci oluşmaya başlamıştır (Erten, 2007:4; Türküm, 1998: 172). Sadece çevreyle ilgili bilgi sahibi olmak yetmemekte, bu bilgiyi çevre sorunlarının giderilmesi ya da daha iyi bir çevre için kullanmak gerekmektedir.

Çevre bilinci, dünyanın bozulmadan gelecek nesillere bırakılabilmesi açısından sahip olunması gereken bir davranıştır. Zira canlıların yaşamlarını sürdürebilmeleri, çevre şartlarının iyi durumda olmasına ve insanların çevreye karşı sorumluluklarının bilincinde hareket etmelerine bağlıdır (Saraçlı vd., 2014). Çevre bilinci için yalnızca çevre hakkında bilgi sahibi olmak yeterli değildir. Sahip olunan bu bilgiyi davranışlara da yansıtarak, çevreyi korumaya yönelik davranışlar göstermek ve bunu yaşam biçimi haline getirmek gerekmektedir (Öztürk, 2010: 22). Çevre bilinci ile ilgili çalışmaların 1980'li yıllardan itibaren arttığı ve araştırmaların Kuzey Amerika ve İngiltere'de yoğunlaştığı görülmektedir. Türkiye'de ise son yıllarda çevre bilincinin ve çevresel kaygının arttığı gözlemlenmiştir (Yeşilada, 2009).

Sürdürülebilirlik kavramı ilk kez 1982 yılında Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN) tarafından tanımlanmıştır (Özbakır ve Velioğlu, 2010: 72). Sürdürülebilirlik doğanın üzerinde yaşayanları taşıma kapasitesini ve gezegende var olan yaşamın devamını açıklayan, ekonomik, sosyal ve ekolojik sistemin bir gerekliliği olan değerleri korumayı içeren bir kavramdır (Daily ve Erlich, 1996). Kavramın; kaynakların kendilerini tekrar yenileyebilecekleri hızda kullanılması ve oluşan atıkların doğaya zarar vermeyen, yok edilebilen nitelikte olması açısından iki önemli özelliği bulunmaktadır (Kuduz, 2011: 165).

Genel anlamda sürdürülebilirlik, yeryüzündeki kaynakların gelecek nesillerin de faydalanacakları göz önünde bulundurularak daha verimli bir şekilde kullanılmasını sağlayan

bilinçli bir yönetim sistemidir (Aksu, 2011:6). Bu tanımdan hareketle; sürdürülebilir bir çevre, artan nüfusun istek ve ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için kaynakların daha verimli kullanılması ve çevreye verilen zararın en az seviyeye indirgenmesi olarak da ifade edilebilir. Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasında tüm bireylerin, özellikle de yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin çevre bilincine sahip olmaları büyük önem taşımaktadır.

Eğitim başta olmak üzere farklı uygulamalar ile de çevre ve çevre bilinci, çevre farkındalığı, sürdürülebilirlik gibi kavramların toplumda özellikle de gençler arasında oluşturulması ve yaygınlaştırılması gerekmektedir (Kayıkçı vd., 2019). Çevre bilinci oluşturma ve yayma gibi sosyal bir fikri topluma benimsetmek ve bu konuda olumlu davranış değişikliği yaratmak amacıyla oluşturulabilecek pazarlama uygulamaları da mevcuttur. Bu uygulamalara sosyal pazarlama adı verilmekte ve sosyal pazarlama bireyin kendisine, topluma ve diğer canlılara olumlu etkisi olabilecek davranışların geliştirilmesini sağlamaktadır (Ulusoy, 2016: 285, Gelibolu ve Madran, 2013).

Son yıllarda işletmeler toplumsal sorumluluk projeleri adı altında, toplum çıkarlarını gözeten, doğaya ve çevreye duyarlı olma yolunda adımlar atmakta ve bu doğrultuda sosyal pazarlama uygulamalarına yönelmektedir (İslamoğlu, 2008: 29). Sosyal pazarlama; sosyal ve davranış değişikliğini beraberinde getiren, toplumsal sorunlar hakkında farkındalık yaratma kabiliyetine sahip bir pazarlama faaliyetidir (Gordon, 2011). Sosyal problemleri çözmek, toplumun refahını arttırmak için gönüllü davranış değişiklikleri oluşturabilmek amacıyla pazarlama ilke, yöntem ve teknolojilerinin kullanılmasını içermektedir (Andreasen, 1994). Sosyal pazarlama sağlık, hayırseverlik, cinsiyet eşitliği ve sürdürülebilirlik gibi pek çok alanla ilgili tutum ve davranışlarını etkileme yönünde kullanılabilen bir uygulamadır (Arulmani ve Abdulla, 2007). Bu uygulamalarla bireyleri doğal kaynakları, enerjiyi daha verimli kullanma ve sürdürülebilirliğe katkı sağlamaya teşvik etme gibi davranış değişiklikleri yaratmak amaçlanmaktadır (Dursun ve Belit, 2017). Dolayısıyla sosyal pazarlama ile bireylerin ve toplumun yaşam kalitesini iyileştirebilecek uygulamalar kolayca uygulamaya konulabilmektedir (Bonaparte ve White, 2020: 241). Bu noktada çalışmada, çevre bilincinin oluşturulması ve yaygınlaştırılması işlevlerini gerçekleştirebilecek olan sosyal pazarlama faaliyetleri çalışma sonuçlarının değerlendirilmesinden sonra somutlaştırılacaktır. Hem kampüs içerisinde yer alan duvar panolarında hem de üniversitenin web sayfasında yer alması amacıyla, konuyla bağlantılı sosyal reklam afişleri tasarlanacak, çevre ve geri dönüşüm konusunda uzman kişiler tarafından online seminer ve eğitimler verilecektir. Yapılan bu sosyal pazarlama çalışmaları sonucunda, öğrencilerin çevre konusunda daha bilinçli ve duyarlı olmaları ve buna bağlı olarak da çevre sorunlarına yönelik davranışlarının çevre dostu bir yaklaşıma sahip olma şeklinde geliştirilmesi ve geliştirilmesi hedeflenmektedir.

3. Metodoloji

3.1. Anket Tasarımı

Artan çevre problemleri ve insanların bu durumun oluşmasındaki payı düşünüldüğünde, çevresel farkındalığın artmasına yönelik yapılan çalışmalar son derece önemlidir. Bu doğrultuda; İzmir Demokrasi Üniversitesi öğrencilerinin çevre davranışlarını belirlemek üzere bir anket çalışması yapılmıştır. Anket formunda, öğrencilerin çevre davranışlarını ölçmek üzere Timur ve Yılmaz'ın (2013) "Çevre Davranış Ölçeği" kullanılmıştır. Bu ölçek; orijinali Goldman

vd., (2006) tarafından geliştirilen çevre davranışı ölçeğinin Türkçeye uyarlanmasıdır. Ölçeğin geçerlik ve güvenirliği araştırmacılar tarafından sağlanmıştır.

Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çevre davranışı ölçeğinde yer alan ifadeler yer almaktadır. Çevre davranış ölçeğinin orijinali 5’li Likert tipinde yapılandırılmıştır. Bunlar; 1 = Hiçbir zaman, 2 = Nadiren, 3 = Bazen, 4 = Genellikle 5 = Her zaman şeklinde sıralanmıştır. İkinci bölümde ise; öğrencilerin sigara kullanma durumu ve sıklığıyla ilgili iki soru ve kendileri ve aileleriyle ilgili demografik özellikleri belirlemeye yönelik sorular yer almıştır. İkinci bölümde ayrıca, üniversitede yürütülecek olan çevreyi korumaya yönelik “sıfır atık” gibi kampanyalara aktif olarak destek verip vermeyecekleri de sorulmuştur.

3.2. Örneklem ve Veri Toplama

Araştırmanın anakütlesini İzmir Demokrasi Üniversitesi’nde eğitim alan tüm öğrenciler oluşturmaktadır. İzmir Demokrasi Üniversitesi’nin öğrenci sayısı 4894’tür. Sekaran’ın (2003) belli evrenleri temsil etmeye yönelik kabul edilebilir örnek büyüklüklerini sunduğu tabloya göre, $N \geq 4500$ olduğunda $n=354$ birim yeterli sayılmaktadır. Bu doğrultuda, 411 öğrenciye kolayda örneklem yöntemiyle ulaşılarak anket uygulanmıştır. Kolayda örneklem yöntemi, tesadüfi olmayan örneklem türleri içerisinde en yaygın kullanılan yöntemlerden birisidir. Bu yöntemde, bilgi ve verilerin en kolay toplanabileceği kişilerin örnek kapsamına alınması amaçlanmaktadır (Kurtuluş, 2006:188). Uygulanan 411 anket formunun 3’ü analize elverişli olmadığı için çıkarılmış, dolayısıyla 408 anket formu analize dâhil edilmiştir.

4. Analiz ve Bulgular

Ankete katılan öğrencilerin demografik özelliklerine göre dağılımları Tablo 1’de, aileleri ile ilgili demografik özelliklerine göre dağılımları ise Tablo 2’de görülmektedir. Buna göre; ankete katılan öğrencilerin %73,5’i kadın, %26,5’i erkektir. %81,6’sının kişisel geliri ise 1000 TL’den azdır. Annelerinin %28,2’si lise mezunu, babalarının ise %34,6’sı lise mezunudur. Tablo 2’ incelendiğinde annelerinin %60’ının çalışmadığı, babalarının ise %30,1’inin emekli olduğu anlaşılmaktadır. Ailelerinin aylık gelirlerine bakıldığında ise, %27,7’sinin ailesinin 5000 TL’nin üzerinde bir aylık gelire sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Değişken		Frekans (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	300	73,5
	Erkek	108	26,5
Kişisel Gelir	1000’den az	333	81,6
	1001-2000	46	11,3
	2001-3000	10	2,5
	3001-4000	9	2,2
	4001-5000	6	1,5
	5000’in üzeri	4	1,0

Tablo 2: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Ailelerinin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Değişken		Frekans (n)	Yüzde (%)
Annenin Düzeyi	Okuryazar değil	16	3,9
	Okuryazar	8	2,0
	İlkokul mezunu	145	35,5
	Ortaokul mezunu	65	15,9
	Lise mezunu	115	28,2
	Üniversite mezunu	57	14,0
	Yüksek lisans/Doktora mezunu	2	0,5
Babanın Düzeyi	Okuryazar değil	4	1,0
	Okuryazar	5	1,2
	İlkokul mezunu	101	24,8
	Ortaokul mezunu	61	15,0
	Lise mezunu	141	34,6
	Üniversite mezunu	90	22,1
	Yüksek lisans/Doktora mezunu	6	1,5
Annenin Mesleği	Çalışmıyor	245	60,0
	Serbest Meslek (Muhasebeci, Avukat, Esnaf vb.)	32	7,8
	Devlet memuru	28	6,9
	İşçi	23	5,6
	Özel sektör çalışanı	47	11,5
	Emekli	33	8,1
Babanın Mesleği	Çalışmıyor	29	7,1
	Serbest Meslek (Muhasebeci, Avukat, Esnaf vb.)	86	21,1
	Devlet memuru	48	11,8
	İşçi	50	12,3
	Özel sektör çalışanı	72	17,6
	Emekli	123	30,1

Ailenin aylık geliri	1000'den az	11	2,7
	1001-2000	48	11,8
	2001-3000	103	25,2
	3001-4000	61	15,0
	4001-5000	72	17,6
	5000'in üzeri	113	27,7

Tablo 3'te; ankete katılan öğrencilere ait sigara kullanma durumu, son 30 günde sigara kullanma sıklığı ve üniversite bünyesinde yürütülecek "sıfır atık" gibi kampanyalara aktif olarak destek verip vermeme ile ilgili frekans dağılımları yer almaktadır. Buna göre; %52,2'sinin hiç sigara kullanmadığı, %57,6'sının ise son 30 günde hiç sigara içmediği anlaşılmaktadır. Tablo 3'te ayrıca, %83,8'inin üniversitede yürütülecek çevreyi korumaya yönelik 'sıfır atık' gibi kampanyalara katılmaya gönüllü olduğu görülmektedir.

Tablo 3: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Diğer Özelliklerine Göre Dağılımı

Değişken		Frekans (n)	Yüzde (%)
Sigara kullanma	Hiçbir zaman	213	52,2
	Ara sıra	78	19,1
	Her gün	96	23,5
	Sigarayı bıraktım	21	5,1
Son 30 günde sigara kullanım sıklığı	İçmedim	235	57,6
	Günde 1'den az	31	7,6
	Günde 1	20	4,9
	Günde 2 ila 5	47	11,5
	Günde 6 ila 10	34	8,3
	Günde 11 ila 20	36	8,8
	Günde 20'den fazla	5	1,2
Yürütülecek 'sıfır atık' kampanyasına destek durumu	Evet	342	83,8
	Hayır	66	16,2

Tablo 4, 5 ve 6'da ankete katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre; sigara kullanma durumunu, son 30 günde sigara kullanma sıklığını ve üniversite bünyesinde yürütülecek "sıfır atık" gibi kampanyalara aktif olarak destek verip vermeme durumunu gösteren çapraz tablo sonuçları yer

almaktadır. Tablo 4 incelendiğinde, kız öğrencilerin %57'sinin, erkek öğrencilerin ise %38,9'unun hiçbir zaman sigara kullanmadığı görülmektedir. Tablo 5'e göre, kız öğrencilerin %61'inin, erkek öğrencilerin ise %48,1'inin son 30 gün boyunca sigara içmediği anlaşılmaktadır. Tablo 6'daki sonuçlar, kız öğrencilerin %89,3'ünün, erkek öğrencilerin de %68,5'inin sıfır atık projesine katılma durumuna 'evet' cevabını verdiğini göstermiştir. Toplam değerlere bakıldığında ise; öğrencilerin %52,2'sinin hiç sigara kullanmadığı, %57,6'sının son 30 günde hiç sigara içmediği anlaşılmaktadır. Ayrıca, %83,8'inin üniversitede yürütülecek çevreyi korumaya yönelik 'sıfır atık' gibi kampanyalara katılmaya gönüllü olduğu görülmektedir.

Tablo 4: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Sigara Kullanım Durumlarını Gösteren Çapraz Tablo Sonuçları

			Sigara Kullanım Durumu				Toplam
			Hiçbir zaman	Ara sıra	Her gün	Sigarayı bıraktım	
Cinsiyet	Kadın	Frekans	171	58	60	11	300
		Cinsiyet İçinde Yüzde (%)	%57,0	%19,3	%20,0	%3,7	%100,0
	Erkek	Frekans	42	20	36	10	108
		Cinsiyet İçinde Yüzde (%)	%38,9	%18,5	%33,3	%9,3	%100,0
Toplam		Frekans	213	78	96	21	408
		Toplam içerisinde Yüzde (%)	%52,2	%19,1	%23,5	%5,1	%100,0

Tablo 5: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Sigara Kullanım Sıklıklarını Gösteren Çapraz Tablo Sonuçları

			Sigara Kullanım Sıklığı							Toplam
			boyunca içmedim	az içiyorum	Orta içiyorum	5 sigara içiyorum	Günde 6 ila 10 sigara içiyorum	Günde 11 ila 20 sigara içiyorum	20'den fazla sigara	
Cinsiyet	Kadın	Frekans	183	24	14	36	21	22	0	300
		Cinsiyet İçinde Yüzde (%)	%61,0	%8,0	%4,7	%12,0	%7,0	%7,3	%0	%100,0
	Erkek	Frekans	52	7	6	11	13	14	5	108
		Cinsiyet İçinde Yüzde (%)	%48,1	%6,5	%5,6	%10,2	%12,0	%13,0	%4,6	%100,0

	Frekans	235	31	20	47	34	36	5	408
Toplam	Toplam içerisinde Yüzde (%)	%57,6	%7,6	%4,9	%11,5	%8,3	%8,8	%1,2	%100,0

Tablo 6: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Sıfır Atık Projesi Destek Durumunu Gösteren Çapraz Tablo Sonuçları

			Sıfır Atık Projesi Destek Durumu		
			Evet	Hayır	Toplam
Cinsiyet	Kadın	Frekans	268	32	300
		Cinsiyet İçinde Yüzde (%)	%89,3	%10,7	%100,0
	Erkek	Frekans	74	34	108
		Cinsiyet İçinde Yüzde (%)	%68,5	%31,5	%100,0
Toplam		Frekans	342	66	408
		Toplam içerisinde Yüzde (%)	%83,8	%16,2	%100,0

Ankette yer alan ifadelerin birbirleriyle olan tutarlılığını ve ölçeğin güvenilirliğini ölçmek üzere güvenilirlik analizi (Cronbach's Alpha) uygulanmıştır. Uygulanan güvenilirlik analizi sonucunda güvenilirlik katsayısı Cronbach's Alpha değeri 0,849 olarak bulunmuştur. Bu sonuç ölçeğin yüksek derecede güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir (Kalaycı, 2010). Elde edilen güvenilirlik katsayısı değeri çevre davranışı ile ilgili üniversite öğrencilerine yönelik yapılan diğer çalışmalarla karşılaştırıldığında (Timur ve Yılmaz, 2013 $\alpha=0,85$; Özkubat ve Demiriz, 2013, $\alpha=0,87$; Saraçlı vd., 2014, $\alpha=0,852$) benzer değerler elde edildiği görülmüştür. Bu sonuçlardan sonra, açıklayıcı faktör analizi çevre davranışına ilişkin değişkenleri bir araya toplayarak faktörlerin belirlenmesi için uygulanmıştır.

Faktör analizi, ölçüm araçlarının yapı geçerliliğini test etmek ve boyutları belirlemek, birbiri ile ilişkili çok sayıdaki değişkeni az sayıda, anlamlı ve birbirinden bağımsız faktörler haline getirmek amacıyla kullanılmaktadır (Altunışık vd., 2007). Faktör analizi yapmadan önce ise veri setinin faktör analizi için uygun olup olmadığının belirlenmesi için KMO ve Barlett Testi yapılmıştır. Buna göre; %95 güven aralığında KMO değeri, faktör analizi sonucunda 0,777 olarak elde edilmiştir (Bartlett = 1558,588; df: 91; $p<0.000$). KMO değerinin %60'ın üzerinde olması beklenmektedir (Nakip, 2006). Bu sonuçlar doğrultusunda veri setine faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizi yapılırken varimaks rotasyonu kullanılmıştır. Dönüşümlü faktör yüklerinden faydalanılarak faktörlerdeki maddelerin taşıdıkları anlam dikkate alınmış ve literatür doğrultusunda (Timur ve Yılmaz, 2013; Goldman, vd., 2006) sırasıyla; “çevreye duyarlı faaliyetlerde bulunma”, “geri dönüşüm çabaları”, “sorumlu vatandaş olma”, “kaynak koruma çabaları” isimleri verilen 4 faktör elde edilmiştir. Faktör analizi sonuçlarına ilişkin bilgiler Tablo7’de görülmektedir.

Tablo7: Faktör Analizi Sonuçları (n=408)

FAKTÖRLER	Faktör Yükleri	Açıklanan Varyans (%)	Cronbach's Alpha
1. Faktör: Çevreye Duyarlı Faaliyetlerde Bulunma		20,303	0,799
Günlük gazete veya dergilerdeki çevre konularıyla ilgili makaleleri okurum.	0,730		
Çevre kirliliğini önlemek için düzenlenen kampanyalarda görev alırım.	0,728		
Çevre ve doğa ile ilgili televizyon programlarını izlerim.	0,701		
Bir çevre organizasyonunda aktif olarak görev alırım.	0,684		
Halka açık yerlerin korunması ve temizlenmesi için kampanyalara katılırım.	0,660		
2. Faktör: Geri Dönüşüm Çabaları		12,613	0,587
Depozitosu olan meşrubat şişelerini geri veririm.	0,793		
Gazete ve plastik şişe gibi atıkları geri dönüşüm toplama noktalarına götürürüm.	0,610		
Kullanılmış pilleri çöp kutusu yerine piller için uygun toplama kutularına koyarım.	0,493		
3. Faktör: Sorumlu Vatandaş Olma		11,776	0,575
Halka açık alanlara çöp atan veya çevreye zarar veren insanları uyarırım.	0,685		
İnsanların, halka açık yerlere attıkları çöpleri toplayıp çöp kutusuna atarım.	0,674		
Dışarıdayken kuş seslerini, hayvanları ve çiçekleri fark ederim.	0,481		
4. Faktör: Kaynak Koruma Çabaları		13,281	0,567
Evde su tasarrufu yaparım (dişlerimi fırçalarken veya bulaşıkları yıkarken musluğu kapatırım vb.).	0,755		
Kullanılmayan elektrikli cihazları ve ışıkları kapatarak enerji tasarrufu sağlarım.	0,732		
Odadan çıkarken klima vb. cihazları açık bırakırım.	0,543		
KMO= 0,777; Bartlett = 1558,588; df: 91; p<0.000			

Verilerin dağılımının belirlenmesinde çarpıklık ve basıklık değerleri temel alınmıştır. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin; George ve Mallery'e (2010) göre ± 2 aralığında bulunması, Tabachnick ve Fidell'e (2013) göre de $\pm 1,5$ aralığında bulunması verilerin normal dağılımdan sapmadığını göstermektedir. Bu bilgiler ışığında, hesaplanan değerlere (çarpıklık = -0,141; basıklık = -0,450) göre verilerin normal dağılıma oldukça yakın olduğunu söylemek mümkündür. Bu sonuç dikkate alınarak, hipotezlerin test edilmesinde parametrik testler kullanılmıştır. Bu doğrultuda, araştırmada iki değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi test etmek, eğer herhangi bir ilişki varsa bu ilişkinin derecesini ölçmek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. İki değişken arasındaki doğrusal ilişkinin derecesini ölçmek için çift kuyruklu Pearson korelasyon katsayısı (r) kullanılmıştır. Katsayı iki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını göstermektedir (Kalaycı, 2010). İkili karşılaştırma testleri için Bağımsız Örneklem t Testi (Independent Samples T-Tests) ve çoklu karşılaştırma testleri için Tek Yönlü Anova Testi (One Way ANOVA Test) kullanılması uygun görülmüştür.

Faktör analiziyle elde edilen dört faktöre ilişkin demografik özellikler açısından farklılıkları analiz edebilmek ve sigara kullanım durumu, sigara kullanım sıklığı gibi etkenler arasındaki ilişkileri ortaya koymak amacıyla hipotezler geliştirilmiştir. Aşağıda sırasıyla, kurulan hipotezler ve bu hipotezler doğrultusunda yapılan analizlerin sonuçları yer almaktadır.

H1₁: Öğrencilerin çevreye duyarlı faaliyetlerde bulunmaları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H1₂: Öğrencilerin kaynak koruma çabaları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H1₃: Öğrencilerin geri dönüşüm çabaları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H1₄: Öğrencilerin sorumlu vatandaş olmaları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H2₁: Öğrencilerin çevreye duyarlı faaliyetlerde bulunmaları annelerinin eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H2₂: Öğrencilerin kaynak koruma çabaları annelerinin eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H2₃: Öğrencilerin geri dönüşüm çabaları annelerinin eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H2₄: Öğrencilerin sorumlu vatandaş olmaları annelerinin eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H3₁: Öğrencilerin çevreye duyarlı faaliyetlerde bulunmaları babalarının eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H3₂: Öğrencilerin kaynak koruma çabaları babalarının eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H3₃: Öğrencilerin geri dönüşüm çabaları babalarının eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H3₄: Öğrencilerin sorumlu vatandaş olmaları babalarının eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H4₁: Öğrencilerin çevreye duyarlı faaliyetlerde bulunmaları annelerinin mesleklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H4₂: Öğrencilerin kaynak koruma çabaları annelerinin mesleklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H4₃: Öğrencilerin geri dönüşüm çabaları annelerinin mesleklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H4₄: Öğrencilerin sorumlu vatandaş olmaları annelerinin mesleklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H5₁: Öğrencilerin çevreye duyarlı faaliyetlerde bulunmaları babalarının mesleklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H5₂: Öğrencilerin kaynak koruma çabaları babalarının mesleklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H5₃: Öğrencilerin geri dönüşüm çabaları babalarının mesleklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H5₄: Öğrencilerin sorumlu vatandaş olmaları babalarının mesleklerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H6₁: Öğrencilerin çevreye duyarlı faaliyetlerde bulunmaları ailelerinin aylık gelirine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H6₂: Öğrencilerin kaynak koruma çabaları ailelerinin aylık gelirine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H6₃: Öğrencilerin geri dönüşüm çabaları ailelerinin aylık gelirine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H6₄: Öğrencilerin sorumlu vatandaş olmaları ailelerinin aylık gelirine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H7₁: Öğrencilerin çevreye duyarlı faaliyetlerde bulunmaları kişisel gelirlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H7₂: Öğrencilerin kaynak koruma çabaları kişisel gelirlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H7₃: Öğrencilerin geri dönüşüm çabaları kişisel gelirlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H7₄: Öğrencilerin sorumlu vatandaş olmaları kişisel gelirlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

H8₁: Öğrencilerin çevreye duyarlı faaliyetlerde bulunmaları ile sigara kullanımları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H8₂: Öğrencilerin kaynak koruma çabaları ile sigara kullanımları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H8₃: Öğrencilerin geri dönüşüm çabaları ile sigara kullanımları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H8₄: Öğrencilerin sorumlu vatandaş olmaları sigara kullanımları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H9₁: Öğrencilerin çevreye duyarlı faaliyetlerde bulunmaları ile sigara kullanım sıklıkları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H9₂: Öğrencilerin kaynak koruma çabaları ile sigara kullanım sıklıkları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H9₃: Öğrencilerin geri dönüşüm çabaları ile sigara kullanım sıklıkları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H9₄: Öğrencilerin sorumlu vatandaş olmaları ile sigara kullanım sıklıkları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 8’de yer alan sonuçlara göre, öğrencilerin sorumlu vatandaş olmaları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Bu durumda H1₄ hipotezi kabul edilmiştir. Ortalamalar göz önünde bulundurulduğunda ise, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha sorumlu vatandaş oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo 8: Faktörler Açısından Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Farklılıkları Gösteren T Testi Sonuçları

Faktörler	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	ss	t	sd	p
Çevreye Duyarlı Faaliyetlerde Bulunma	Kadın	300	2,6680	0,81764	1,511	406	0,132
	Erkek	108	2,5241	0,93117			
Geri Dönüşüm Çabaları	Kadın	300	3,5067	0,95590	1,167	406	0,244
	Erkek	108	3,3827	0,91918			
Sorumlu Vatandaş Olma	Kadın	300	3,8778	0,71291	2,789	406	0,006
	Erkek	108	3,6451	0,82318			
Kaynak Koruma Çabaları	Kadın	300	4,5856	0,53812	1,831	178,366	0,069
	Erkek	108	4,4691	0,57652			

Tablo 9’daki sonuçlara göre; öğrencilerin kaynak koruma çabaları ve sorumlu vatandaş olmaları annelerinin eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu durumda, H2₂ ve H2₄ hipotezleri kabul edilmiştir ($p < 0,05$). Ortalamalar incelendiğinde; anneleri okuryazar olmayan öğrencilerin, anneleri diğer eğitim düzeylerinde olanlara göre daha fazla sorumlu vatandaş olma davranışı gösterdikleri, anneleri ortaokul mezunu olan öğrencilerin de anneleri diğer eğitim düzeylerinde olanlara göre daha çok kaynak koruma çabası gösterdikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 9: Faktörler Açısından Öğrencilerin Annelerinin Eğitim Düzeylerine Göre Farklılıkları Gösteren Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Faktörler	Anne Eğitim Düzeyi	N	$\bar{x}$	ss	F	sd	p
Çevreye Duyarlı Faaliyetlerde Bulunma	Okuryazar değil	16	3,0875	1,05063	1,901	6	0,079
	Okuryazar	8	2,7500	0,76158			
	İlkokul mezunu	145	2,5821	0,82896			
	Ortaokul mezunu	65	2,6554	0,76527			
	Lise mezunu	115	2,7148	0,86939			
	Üniversite mezunu	57	2,3930	0,87584			
	Yüksek lisans/Doktora mezunu	2	3,0000	0,00000			
Geri Dönüşüm Çabaları	Okuryazar değil	16	3,5000	1,16110	1,409	6	0,210
	Okuryazar	8	3,6250	0,45207			
	İlkokul mezunu	145	3,3747	0,93779			
	Ortaokul mezunu	65	3,5385	0,94958			
	Lise mezunu	115	3,5797	0,89518			
	Üniversite mezunu	57	3,4620	1,03463			
	Yüksek lisans/Doktora mezunu	2	2,0000	0,00000			
Sorumlu Vatandaş Olma	Okuryazar değil	16	4,2500	0,67220	3,650	6	0,002
	Okuryazar	8	3,4167	0,55635			
	İlkokul mezunu	145	3,7241	0,77414			
	Ortaokul mezunu	65	3,9846	0,71790			
	Lise mezunu	115	3,9188	0,69191			
	Üniversite mezunu	57	3,5789	0,78053			
	Yüksek lisans/Doktora mezunu	2	4,0000	0,00000			
Kaynak Koruma Çabaları	Okuryazar değil	16	4,4667	0,50185	2,747	6	0,013
	Okuryazar	8	4,5833	0,46291			
	İlkokul mezunu	145	4,5287	0,59263			
	Ortaokul mezunu	65	4,6359	0,47406			

	Lise mezunu	115	4,6058	0,47671			
	Üniversite mezunu	57	4,4327	0,62983			
	Yüksek lisans/Doktora mezunu	2	3,3333	0,00000			

Tablo 10'daki sonuçlar incelendiğinde, öğrencilerin çevreye duyarlı faaliyetlerde bulunmalarının babalarının eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu durumda, H₃₁ hipotezi kabul edilmiştir (p<0,05). Ortalamalara bakıldığında; babaları okuryazar olmayan öğrencilerin, çevreye duyarlı faaliyetlerde bulunma açısından en yüksek ortalamaya sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo 10: Faktörler Açısından Öğrencilerin Babalarının Eğitim Düzeylerine Göre Farklılıkları Gösteren Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Faktörler	Baba Eğitim Düzeyi	N	$\bar{x}$	ss	F	sd	p
Çevreye Duyarlı Faaliyetlerde Bulunma	Okuryazar değil	4	3,3000	1,57903	3,413	6	0,003
	Okuryazar	5	3,2400	0,77974			
	İlkokul mezunu	101	2,6059	0,90574			
	Ortaokul mezunu	61	2,3770	0,73494			
	Lise mezunu	141	2,7929	0,80867			
	Üniversite mezunu	90	2,5511	0,82506			
	Yüksek lisans/Doktora mezunu	6	2,0000	0,83905			
Geri Dönüşüm Çabaları	Okuryazar değil	4	3,4167	1,0619	2,068	6	0,056
	Okuryazar	5	4,0667	1,01105			
	İlkokul mezunu	101	3,4356	0,97153			
	Ortaokul mezunu	61	3,1530	1,00475			
	Lise mezunu	141	3,5981	0,87787			
	Üniversite mezunu	90	3,4889	0,94967			
	Yüksek lisans/Doktora mezunu	6	3,7778	0,80737			
Sorumlu Vatandaş Olma	Okuryazar değil	4	4,4167	0,31914	1,793	6	0,099
	Okuryazar	5	4,1333	0,76739			
	İlkokul mezunu	101	3,7657	0,74169			

	Ortaokul mezunu	61	3,7923	0,79620			
	Lise mezunu	141	3,9220	0,74177			
	Üniversite mezunu	90	3,7074	0,68482			
	Yüksek lisans/Doktora mezunu	6	3,3889	1,28956			
Kaynak Koruma Çabaları	Okuryazar değil	4	4,8333	0,19245	1,960	6	0,070
	Okuryazar	5	4,7333	0,59628			
	İlkokul mezunu	101	4,5875	0,51456			
	Ortaokul mezunu	61	4,5956	0,49484			
	Lise mezunu	141	4,4988	0,59844			
	Üniversite mezunu	90	4,5963	0,48316			
	Yüksek lisans/Doktora mezunu	6	3,9444	1,10387			

Tablo 11'deki sonuçlara göre; öğrencilerin sorumlu vatandaş olmaları annelerinin meslekleri açısından anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu durumda, H₄ hipotezi kabul edilmiştir (p<0,05). Ortalamalara bakıldığında; anneleri serbest meslek çalışanı olan öğrencilerin, anneleri diğer meslek grubunda olanlara göre daha fazla sorumlu vatandaş oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo 11: Faktörler Açısından Öğrencilerin Annelerinin Mesleklerine Göre Farklılıkları Gösteren Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Faktörler	Anne Meslek	N	$\bar{x}$	ss	F	sd	p
Çevreye Duyarlı Faaliyetlerde Bulunma	Çalışmıyor	245	2,6939	0,81170	1,955	5	0,084
	Serbest Meslek	32	2,8500	0,83782			
	Devlet memuru	28	2,3857	0,82359			
	İşçi	23	2,5739	0,97291			
	Özel sektör çalışanı	47	2,4638	0,89938			
	Emekli	33	2,4242	0,94308			
Geri Dönüşüm Çabaları	Çalışmıyor	245	3,5401	0,89006	1,315	5	0,257
	Serbest Meslek	32	3,3646	0,85240			
	Devlet memuru	28	3,5119	1,08291			
	İşçi	23	3,1304	0,94141			

	Özel sektör çalışanı	47	3,5035	1,08319			
	Emekli	33	3,2525	1,08982			
Sorumlu Vatandaş Olma	Çalışmıyor	245	3,8626	0,70883	2,411	5	0,036
	Serbest Meslek	32	4,0208	0,74746			
	Devlet memuru	28	3,4524	0,80745			
	İşçi	23	3,6522	0,95599			
	Özel sektör çalışanı	47	3,8156	0,79797			
	Emekli	33	3,6970	0,68902			
Kaynak Koruma Çabaları	Çalışmıyor	245	4,5605	0,56506	0,574	5	0,720
	Serbest Meslek	32	4,5938	0,59709			
	Devlet memuru	28	4,5000	0,55556			
	İşçi	23	4,6957	0,42537			
	Özel sektör çalışanı	47	4,5177	0,55954			
	Emekli	33	4,4747	0,45667			

Tablo 12'ye göre, öğrencilerin geri dönüşüm çabaları babalarının meslekleri açısından anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu durumda, H₅₃ hipotezi kabul edilmiştir (p<0,05). Ortalamalar incelendiğinde; babaları özel sektör çalışanı olan öğrencilerin, geri dönüşüm çabası açısından en yüksek ortalamaya sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 12: Faktörler Açısından Öğrencilerin Babalarının Mesleklerine Göre Farklılıkları Gösteren Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Faktörler	Baba Meslek	N	$\bar{x}$	Ss	F	sd	p
Çevreye Duyarlı Faaliyetlerde Bulunma	Çalışmıyor	29	2,7379	1,07451	0,563	5	0,729
	Serbest Meslek	86	2,6651	0,81309			
	Devlet memuru	48	2,5167	0,78261			
	İşçi	50	2,7520	0,84134			
	Özel sektör çalışanı	72	2,5972	0,80386			
	Emekli	123	2,5935	0,87962			

Geri Dönüşüm Çabaları	Çalışmıyor	29	3,3563	0,84483	3,959	5	0,02
	Serbest Meslek	86	3,1550	0,88959			
	Devlet memuru	48	3,5903	0,89189			
	İşçi	50	3,4000	0,89341			
	Özel sektör çalışanı	72	3,7778	0,99136			
	Emekli	123	3,5312	0,96745			
Sorumlu Vatandaş Olma	Çalışmıyor	29	3,6552	0,92360	2,097	5	0,065
	Serbest Meslek	86	3,9729	0,66905			
	Devlet memuru	48	3,7014	0,71538			
	İşçi	50	3,9867	0,73141			
	Özel sektör çalışanı	72	3,7919	0,78011			
	Emekli	123	3,7344	0,74408			
Kaynak Koruma Çabaları	Çalışmıyor	29	4,4713	0,67564	1,199	5	0,309
	Serbest Meslek	86	4,5736	0,51551			
	Devlet memuru	48	4,4722	0,64443			
	İşçi	50	4,6200	0,45180			
	Özel sektör çalışanı	72	4,4676	0,61961			
	Emekli	123	4,6179	0,48975			

Tablo 13'e göre, öğrencilerin geri dönüşüm çabaları ve sorumlu vatandaş olmaları ailelerinin aylık gelirine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu durumda, H₆₃ ve H₆₄ hipotezleri kabul edilmiştir (p<0,05). Ortalamalara göre; aileleri 1000 TL'den az gelire sahip olan öğrencilerin geri dönüşüm çabaları, aileleri diğer gelir düzeylerinde olan öğrencilerden, ailelerinin gelirleri 3001-4000 TL arasında olan öğrencilerin sorumlu vatandaş olma davranışları da aileleri diğer gelir düzeylerinde olan öğrencilerden daha fazladır.

Tablo 13: Faktörler Açısından Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelirine Göre Farklılıkları Gösteren Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Faktörler	Aylık Gelir	N	$\bar{x}$	ss	F	sd	P
Çevreye Duyarlı Faaliyetlerde Bulunma	1000'den az	11	2,5455	0,55202	0,343	5	0,886
	1001-2000	48	2,6000	0,97370			

	2001-3000	103	2,7165	0,80903			
	3001-4000	61	2,6361	0,81691			
	4001-5000	72	2,5639	0,85470			
	5000'in üzeri	113	2,6106	0,88028			
Geri Dönüşüm Çabaları	1000'den az	11	3,9091	0,73168	2,688	5	0,021
	1001-2000	48	3,4028	0,89643			
	2001-3000	103	3,4466	0,94229			
	3001-4000	61	3,6011	0,80236			
	4001-5000	72	3,1759	0,97540			
	5000'in üzeri	113	3,6077	1,00518			
Sorumlu Vatandaş Olma	1000'den az	11	3,8788	0,79264	2,994	5	0,011
	1001-2000	48	3,5625	0,81695			
	2001-3000	103	3,9579	0,69181			
	3001-4000	61	3,9617	0,58086			
	4001-5000	72	3,6620	0,75990			
	5000'in üzeri	113	3,8083	0,80648			
Kaynak Koruma Çabaları	1000'den az	11	4,7879	0,34230	1,372	5	0,234
	1001-2000	48	4,5139	0,59533			
	2001-3000	103	4,5890	0,54872			
	3001-4000	61	4,6393	0,46863			
	4001-5000	72	4,5602	0,49985			
	5000'in üzeri	113	4,4690	0,61016			

Tablo 14'teki sonuçlar incelendiğinde, öğrencilerin kaynak koruma çabalarının kişisel gelirlerine göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Buna göre, H₇₂ hipotezi kabul edilmiştir (p<0,05). Ortalamalar incelendiğinde, 4001-5000 TL gelire sahip olan öğrencilerin kaynak koruma çabaları açısından en yüksek ortalamaya sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo 14: Faktörler Açısından Öğrencilerin Kişisel Gelirlerine Göre Farklılıkları Gösteren Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları

Faktörler	Kişisel Gelir	N	$\bar{x}$	ss	F	sd	p
Çevreye Duyarlı Faaliyetlerde Bulunma	1000'den az	333	2,6126	0,83086	1,021	5	0,405
	1001-2000	46	2,6174	0,92839			
	2001-3000	10	3,0000	1,04563			
	3001-4000	9	2,4667	0,65574			
	4001-5000	6	2,9000	1,10815			
	5000'in üzeri	4	3,2500	1,03763			
Geri Dönüşüm Çabaları	1000'den az	333	3,4454	0,91914	0,516	5	0,764
	1001-2000	46	3,5870	0,99675			
	2001-3000	10	3,7333	0,99132			
	3001-4000	9	3,4444	1,17851			
	4001-5000	6	3,5000	1,27802			
	5000'in üzeri	4	3,9167	1,75066			
Sorumlu Vatandaş Olma	1000'den az	333	3,7948	0,74329	0,708	5	0,618
	1001-2000	46	3,88551	0,77508			
	2001-3000	10	4,1000	1,05468			
	3001-4000	9	3,7778	0,44096			
	4001-5000	6	4,0000	0,78881			
	5000'in üzeri	4	3,7778	0,73912			
Kaynak Koruma Çabaları	1000'den az	333	4,5465	0,54045	2,288	5	0,045
	1001-2000	46	4,6884	0,49392			
	2001-3000	10	4,1667	0,89235			
	3001-4000	9	4,3333	0,68718			

	4001-5000	6	4,8333	0,18257			
	5000'in üzeri	4	4,7500	0,50000			

Tablo 15’de ve Tablo 16’da yer alan sonuçlara göre; çevreye duyarlı faaliyetlerde bulunma ile sigara kullanım durumu arasında ($r = -,063$, $p>0,01$), kaynak koruma çabaları ile sigara kullanım durumu arasında ($r = -,037$, $p>0,01$), geri dönüşüm çabaları ile sigara kullanım durumu arasında ($r = -,038$, $p>0,01$), sorumlu vatandaş olma ile sigara kullanım durumu arasında ($r = -,025$, $p>0,01$), çevreye duyarlı faaliyetlerde bulunma ile sigara kullanım sıklığı arasında ($r = -,052$, $p>0,01$), kaynak koruma çabaları ile sigara kullanım sıklığı arasında ($r = -,017$, $p>0,01$), geri dönüşüm çabaları ile sigara kullanım sıklığı arasında ($r = -,052$, $p>0,01$), sorumlu vatandaş olma ile sigara kullanım sıklığı arasında ($r = -,044$, $p>0,01$) istatistiki açıdan herhangi bir ilişki saptanmamıştır. Dolayısıyla, H8₁, H8₂, H8₃, H8₄, H9₁, H9₂, H9₃, H9₄ hipotezleri reddedilmiştir.

Tablo 15: Faktörler ve Öğrencilerin Sigara Kullanımı Arasındaki İlişkiyi Gösteren Korelasyon Analizi Sonuçları

		FAKTÖRLER			
		Çevreye duyarlı faaliyetlerde bulunma	Kaynak koruma çabaları	Geri dönüşüm çabaları	Sorumlu vatandaş olma
Sigara kullanım durumu	Pearson Correlation	-0,063	0,037	-0,038	-0,025
	Sig. (2-tailed)	0,202	0,459	0,444	0,610

Tablo 16: Faktörler ve Öğrencilerin Sigara Kullanım Sıklıkları Arasındaki İlişkiyi Gösteren Korelasyon Analizi Sonuçları

		FAKTÖRLER			
		Çevreye duyarlı faaliyetlerde bulunma	Kaynak koruma çabaları	Geri dönüşüm çabaları	Sorumlu vatandaş olma
Sigara kullanım sıklığı	Pearson Correlation	-0,052	-0,017	-0,052	-0,044
	Sig. (2-tailed)	0,295	0,738	0,291	0,371

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışma, gelecekte üretime işgücü olarak katılacak, topluma ve çevresindeki bireylere etkisi yüksek olacak üniversite öğrencilerinin çevreye karşı duyarlılıklarını belirlemek üzere çevre davranışlarını saptamak amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda İzmir Demokrasi Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilere online anket uygulanmış ve 408 katılımcıdan geri dönüş alınmıştır. Uygulanan faktör analizi sonucu; “çevreye duyarlı faaliyetlerde bulunma”, “geri dönüşüm çabaları”, “sorumlu vatandaş olma”, “kaynak koruma çabaları” olmak üzere dört faktör elde edilmiştir. Bu faktörler açısından demografik özelliklere göre farklılıkları analiz edebilmek ve faktörlerle sigara kullanımı ve sıklığı arasındaki ilişkileri ortaya koyabilmek amacıyla hipotezler geliştirilmiştir.

Yapılan analizler sonucu, faktörler açısından demografik özelliklere göre bazı farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin çevre açısından sorumlu vatandaş olmaları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Elde edilen ortalamalara göre, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha sorumlu vatandaş oldukları anlaşılmıştır. Bu konudaki diğer araştırmalar incelendiğinde benzer sonuçlara rastlamak mümkündür. Ek vd. (2009) çalışmalarında, kız öğrencilerin çevresel tutum ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının erkek öğrencilerin ortalamalarından daha fazla olduğunu belirlemiştir. Benzer bir çalışmada, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre çevre konusunda daha yüksek oranda bilinçli olduğu bulunmuştur (Özdemir vd., 2004). Alınacak'ın (2010) yaptığı çalışmada, doğa merkezilik açısından kadınların erkeklere göre daha yüksek puan aldıkları görülmüştür. Yine Şama (2003), kız öğrencilerin çevresel tutumlarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Araştırma bulgularına göre, öğrencilerin sorumlu vatandaş olmaları ve kaynak koruma çabaları annelerinin eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Ortalamalara göre; anneleri okuryazar olmayan öğrenciler, anneleri diğer eğitim düzeylerinde olanlara göre daha fazla sorumlu vatandaş olma davranışı göstermektedirler. Bunun yanında, anneleri ortaokul mezunu olan öğrencilerin de anneleri diğer eğitim düzeylerinde olanlara göre daha çok kaynak koruma çabası gösterdikleri anlaşılmaktadır. Burada annenin eğitim düzeyi ile öğrencilerin davranışları arasında fark bulunmakla birlikte bu farkı anlamlandırmak biraz güçtür. Genelde annenin eğitim düzeyinin artması ile çocuklarının istenen davranışları arasında pozitif bir ilişkinin olduğu bilinmektedir. Ancak bu mevcut çalışmada, annenin eğitim düzeyine göre üniversite öğrencilerinin sorumlu vatandaş olma ve kaynak koruma çabasının artması, annenin eğitim düzeyinin artmasından ziyade annenin okuryazar olmaması ve ortaokul mezunu olması ile ilişkili bulunmuştur. Annenin okuryazar olmamasının üniversite öğrencilerinin olumlu çevre davranışı göstermelerine etkisini okuryazar olmama ile gelir düzeyinin düşük olması arasındaki ilişkiyle açıklanma olasılığı bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile, okuryazar olmayan annelerin aynı zamanda gelir düzeyinin de düşük olması nedeniyle sınırlı kaynaklarını kullanmada daha tasarruflu oldukları ve bunu da çocuklarına aktardıkları düşünülebilir. Anketten elde edilen bu bulgunun anlamlandırılabilmesi için; yürütülebilecek başka bir projede, bu öğrenciler arasından seçilecek bir örnekleme derinlemesine yüz yüze görüşmelerin ya da odak grup görüşmelerinin yapılmasında fayda vardır. Böylece daha derinlemesine bilgi sağlanması ve mevcut ilişkinin mekanizmalarının ortaya çıkarılması mümkün olabilir. Daha önce yapılan çalışmalarda, annesinin eğitim düzeyi ile çevre davranışları arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir (Akış, 2000; Kılıç, 2013; Özdemir vd., 2004).

Öğrencilerin çevreye duyarlı faaliyetlerde bulunmalarının babalarının eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Ancak bu fark annelerin eğitim seviyesi ile ilişkiyle benzer bir şekilde, babaları okuryazar olmayan öğrenciler için anlamlıdır. Buna göre, babaları okuryazar olmayan öğrencilerin, çevreye duyarlı faaliyetlerde bulunma açısından diğer öğrencilere göre en yüksek ortalamaya sahip oldukları anlaşılmıştır. Bu bulgudan yola çıkarak herhangi bir sonuca ulaşmak kolay değildir. Babanın eğitiminin önemine dair bir bulgunun olduğu Alınışık'ın (2010:524) çalışmasında, aile reisinin eğitim düzeyinin yükselmesiyle birlikte, öğrencinin çevre dostu davranış ortalama puanının az da olsa yükseldiği şeklindedir. Ancak ortalamalar arasındaki farkların istatistiki açıdan anlamlı olmadığı görülmüştür. Buna karşın Ek vd.'nin (2009) ve Özdemir vd.'nin (2004) çalışmalarında, çevresel tutum ve duyarlılık açısından öğrencilerin anne ve babalarının eğitim durumlarına göre herhangi bir farklılık saptanmamıştır. Buradan yola çıkarak, yukarıda annenin eğitim durumuyla ilgili bahsedilen açıklamaların babanın eğitim durumu için de geçerli olabileceğini söylemek mümkündür. Diğer bir açıklama ise, babanın eğitim düzeyinin etkisinin düşünüldüğünden daha karmaşık mekanizmalarının olmasıdır. Bu mekanizmaların ortaya çıkarılması için, bu çalışmanın devamı niteliğinde çok daha detaylı inceleme ve analizler içeren bir araştırma yapılması literatüre önemli katkılar sağlayabilir.

Anne ve babanın meslekleri ile öğrencilerin çevre davranışları arasında sınırlı da olsa anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Öğrencilerin çevre açısından sorumlu vatandaş olmalarının annelerinin mesleklerine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür. Anneleri serbest meslek çalışanı olan öğrencilerin, anneleri diğer meslek grubunda olanlara göre daha fazla sorumlu vatandaş oldukları bulunmuştur. Ancak anne mesleklerine göre öğrencilerin puan ortalamalarını incelediğimizde farklar çok büyük değildir. Bu açıdan bakıldığında; annenin mesleğinin öğrencilerin çevre davranışlarına bir etkisi olduğu görülmekle birlikte, farkın anlamlandırılması için verilerin yeterli olmadığı söylenebilir.

Öğrencilerin geri dönüşüm çabaları babalarının mesleklerine göre de anlamlı bir farklılık göstermektedir. Ortalamalar incelendiğinde; babaları özel sektör çalışanı olan öğrencilerin, geri dönüşüm çabası açısından en yüksek ortalamaya sahip oldukları görülmektedir. Literatür incelendiğinde; Ek vd.'nin (2009) ve Şama'nın (2003) çalışmalarında, öğrencilerin babalarının mesleklerinin çevresel tutum puanlarını etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak, babanın özel sektörde çalışmasının olumlu etkisinin mekanizmaları net değildir.

Öğrencilerin çevreye yönelik davranışlarını değerlendirmek için kullanılan bir diğer demografik değişken de ailenin gelir düzeyidir. Ailenin gelir düzeyi ile öğrencilerin geri dönüşüm çabaları ve sorumlu vatandaş olmaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Öğrencilerin aile gelirlerine göre aldıkları puan ortalamalarına göre; aileleri 1000 TL'den az gelire sahip olan öğrencilerin geri dönüşüm çabaları, aileleri diğer gelir düzeylerinde olan öğrencilerden daha fazladır. Bunun yanında, ailelerinin gelirleri 3001-4000 TL arasında olan öğrencilerin sorumlu vatandaş olma davranışları aileleri diğer gelir düzeylerinde olan öğrencilerden daha fazladır. Bu sonuçlar ışığında, araştırma kapsamında incelenen üniversite öğrencilerinin çevreci yönelim düzeyleri ile ailenin gelir düzeyi arasındaki bağlantıların çok net olmadığı söylenebilir. Alınışık (2010) da ailenin aylık gelirinin çevre dostu davranışları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığını saptamıştır.

İstatistiki olarak anlamlı bir farkın bulunduğu bir diğer sonuca göre, öğrencilerin kaynak koruma çabaları kişisel gelirlerine göre farklılık göstermektedir. Ortalamalara bakıldığında,

4001-5000 TL gelire sahip olan öğrencilerin kaynak koruma çabaları açısından en yüksek ortalamaya sahip oldukları görülmüştür. Ancak, öğrencilerin gelir düzeylerine göre ortalamalarına baktığımızda farklılıkları anlamlandırmak güçtür.

Sigara üretiminin doğal kaynaklara verdiği zararlar göz önünde bulundurulduğunda, sigara içmenin öğrencilerin çevre ile ilgili davranışlarına etki edebileceği düşünüldüğü için öğrencilerin sigara içme davranışları ile çevreye yönelik davranışları arasında bir ilişkinin olup olmadığına bakılmıştır. Öğrencilerin sigara kullanım durumu ve sıklığı arasındaki ilişkiler incelendiğinde beklentinin tersine; çevreye duyarlı faaliyetler, geri dönüşüm çabaları, sorumlu vatandaş olma ve kaynak koruma çabaları ile sigara kullanım durumu ve sigara kullanım sıklığı arasında herhangi bir ilişki saptanamamıştır. Ancak öğrenciler arasında sigara içme durumlarının yüksek bulunması kaygı vericidir. Bu nedenle, öğrencilere sigara içmenin sadece kendi sağlıklarını değil çevre sağlığına da olumsuz etkileri olabileceğini anlatmak çok önemlidir.

Öğrencilerin çevreye duyarlı davranışları tek tek incelendiğinde öğrencilerin en çok katıldıkları ifadeler sırasıyla şöyledir: “Kullanılmayan elektrikli cihazları ve ışıkları kapatarak enerji tasarrufu sağlarım; evde su tasarrufu yaparım (dişlerimi fırçalarken veya bulaşıkları yıkarken musluğu kapatırım vb.)”; “odadan çıkarken klima vb. cihazları kapatırım; halka açık alanlara çöp atan veya çevreye zarar veren insanları uyarırım”; “kullanılmış pilleri çöp kutusu yerine piller için uygun toplama kutularına koyarım”; “gazete ve plastik şişe gibi atıkları geri dönüşüm toplama noktalarına götürürüm”; “depozitosu olan meşrubat şişelerini geri veririm.” Öğrencilerin en azından yarısından fazlasının kaynakları koruma ve geri dönüşüm konusunda duyarlı olduğu görülmüştür. Bu durum, öğrencilerin çevreye duyarlı yaklaşımlarının bir sonucu olabileceği gibi ekonomik kaygılar nedeniyle maddi tasarrufa yönelmelerinden kaynaklanmış da olabilir.

Öğrencilerin çevreyi korumak için yürütülen örgütlü aktivitelere ilgisini gösteren; “bir çevre organizasyonunda aktif olarak görev alırım”; “çevre kirliliğini önlemek için düzenlenen kampanyalarda görev alırım”; “halka açık yerlerin korunması ve temizlenmesi için kampanyalara katılırım” ifadelerine katılım oranlarının göreceli olarak düşük olduğu görülmüştür. Öğrencilerin çevreyi korumak adına yürütülen aktivitelere katılımlarının düşük olması, onların bu aktivitelerden yeterince haberdar olmamalarından ya da bu aktivitelerin toplum düzeyinde az gerçekleştiriliyor olmasından kaynaklanabilir. Buradan hareketle; sorunun, bireyin davranışından ziyade toplumsal düzeyde çevre koruma kampanyalarının yeterince düzenlenmemesi olduğu düşünülmektedir. Bu iddiayı destekler nitelikteki bir bulgu, öğrencilerin sıfır atık kampanyalarına gösterdikleri yüksek ilgidir. Katılımcılarımız kendilerine yönelttiğimiz “üniversitemizde yürütülecek çevreyi korumaya yönelik “sıfır atık” gibi kampanyalara aktif olarak destek vermek ister misiniz?” sorusuna %83,8 oranında “evet” yanıtını vererek çevre sorunlarına dönük ilgilerini göstermişlerdir.

Araştırmadan elde ettiğimiz bulgulara göre öğrencilerin çevreye duyarlı davranışları açısından belirli ölçüde bir bilince sahip oldukları görülmektedir. Ancak İzmir Demokrasi Üniversitesi’nde yapılan gözlemler sonucu, öğrencilerin geri dönüştürülebilecek atıkları çöp kutularına attıkları, bu nedenle geri dönüşüm konusunda bazı eksikleri olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin çevreyi koruma ve geri dönüşüm konusundaki bilgi ve bilinç düzeylerinin artırılması, onların çevreye duyarlı davranışlarının artmasına katkı sağlayabilecektir. Bu nedenle üniversite öğrencilerinin tamamının katılabileceği online bir çevre eğitiminin

verilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu eğitim aracılığı ile öğrencilere günümüzde karşılaştığımız belli başlı çevre sorunları ve bunlara dair olası çözüm önerilerinin anlatılması, öğrencilerin çevreye duyarlı davranışlarının arttırılması açısından katkı sağlayabilecektir. Böylece araştırmanın amaçları doğrultusunda, öğrencilerin çevre konusunda daha bilinçli ve duyarlı olmaları ve buna bağlı olarak da çevre sorunlarına yönelik davranışlarının çevre dostu bir yaklaşıma sahip olma şeklinde değiştirilmesi ve geliştirilmesi yönünde adımlar atılacaktır. Özellikle ülkemizde yürütülen “Sıfır Atık” kampanyası paralelinde gelecek nesillere temiz, yaşanabilir bir dünya bırakmak için, atıkların azaltılması ve geri dönüştürülmesinin önemi bu eğitim aracılığı ile öğrencilere aktarılıp farkındalık düzeyleri arttırılabilir. Bunun yanında eğitim kapsamında, sigara üretimi sırasında doğal kaynaklara verilen zararlardan bahsedilmesi onların sigara içme davranışına farklı bir boyuttan bakmaları açısından etkili olabilir.

Online eğitim faaliyetinin yanında, öğrencilerin duyarlı çevre davranışı eğilimlerini arttırmak için üniversite web sitesinde ve panolarda yer alacak sosyal reklam afişlerinin hazırlanması önemlidir. Afişlerde yer alabilecek bazı mesajlar şu temaları içerebilir: Duyarlı tüketici olarak ve israfın önüne geçerek çevrenin korunmasına katkı sağlayabilecekleri; üniversitemiz içinde yer alan geri dönüşüm kutularını nasıl kullanacakları; hangi materyallerin dönüşüme uygun olduğu; dönüşümün ülke ekonomimize katkısı ve atıkların geri kazanımı sonucunda ülke olarak sağlayacağımız faydalar.

Öğrencilere verilecek bu online eğitim ve sosyal reklam afişleri aracılığı ile öğrencilerin çevreye duyarlı davranışları açısından bilinçlendirilmelerine katkı sağlanacaktır. Araştırmanın zaman ve maliyet kısıtları nedeniyle sadece İzmir Demokrasi Üniversitesi öğrencileri üzerinde yapılması, sonuçların Türkiye’deki diğer üniversitelerde öğrenim gören öğrenciler açısından genellenmesine olanak tanımamaktadır. Benzer nitelikteki çalışmaların İstanbul, Ankara gibi daha fazla üniversitenin bulunduğu diğer illerdeki üniversite öğrencileri üzerinde yapılması daha detaylı ve genellenebilir sonuçların elde edilmesine katkı sağlayabilecektir.

KAYNAKLAR

- Akış, S. (2000). Kuzey Kıbrıs’ta çevre bilinci. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 1, 7-17.
- Aksu, C. (2011). *Sürdürülebilir kalkınma ve çevre*, Güney Ege Kalkınma Ajansı, www.geka.org.tr/yukleme/dosya/f6574f6e6b0a8d70a27bfbde52c53a47.pdf.
- Alınışık Ü., (2010). *Çevreci Yönelim, Çevre Dostu Davranış ve Demografik Özellikler: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma*, SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 10(20), 507-532.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., E. Yıldırım (2007). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı. Geliştirilmiş 5. Baskı. Sakarya Yayıncılık. Sakarya.
- Andreasen, A. (1994). Social Marketing: Its Definition and Domain. *Journal of Public Policy & Marketing*, 13(1), 108-114.
- Arulmani, G., Abdulla, A. (2007). Capturing the Ripples: Addressing the Sustainability of the impact of social marketing, *Social Marketing Quarterly*, 13(4), p. 84–107.
- Bonaparte, Y.L., White, S.D. (2020). Sustainability, social marketing, veterinarians and United States veterans, *Journal of Global Scholars of Marketing Science*, 30(3), 240-251.

- Brandon, G., Lewis, A. (1999). Reducing household energy consumption: a qualitative and quantitative field study. *Journal of environmental Psychology*, 19(1), 75-85.
- Bratt, C. (1999). Consumers' environmental behavior: Generalized, sector-based, or compensatory?. *Environment and behavior*, 31(1), 28-44.
- Clark, G. (2007). "Evolution of the Global Sustainable Consumption and Production Policy and the United Nations Environment Programme's (UNEP) Supporting Activities", *Journal of Cleaner Production*, No.15.
- Daily, G., Ehrlich, P. R. (1996). Socioeconomic Equity, Sustainability and Earth's Carrying Capacity", *Ecological Applications*, 6 (4), 991-1001.
- Demircioğlu, G., Demircioğlu, H., Yadigaroglu, M. (2015). Fizik, Kimya ve Biyoloji Öğretmen Adaylarının Çevre Bilinç Düzeylerinin Değerlendirilmesi, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(19): 167-193.
- Dunlap, R. E., Van Liere, K. D., Mertig, A. G., & Jones, R. E. (2000). New trends in measuring environmental attitudes: measuring endorsement of the new ecological paradigm: a revised NEP scale. *Journal of social issues*, 56(3), 425-442.
- Dursun, İ., Belit, M. (2017). Bir Sosyal Pazarlama Hedefi Olarak Enerji Tasarrufu: Tasarruf Yöntemleri Kullanımına Yönelik Bir Ölçek Önerisi, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(3). 130-153. DOI: 10.25287//ohuiibf.301050
- Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu, W.C.E.D. (1987). Our Common Future: The Brundland Report.
- Ek, H.N, Kılıç, N., Ögdüm, P., Düzgün, G., Şeker, S. (2009). Adnan Menderes Üniversitesinin Farklı Akademik Alanlarında Öğrenim Gören İlk ve Son Sınıf Öğrencilerinin Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları ve Duyarlılıkları, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(1): 125-136.
- Erten, S. (2007). Çevre eğitimi ve çevre bilinci nedir, çevre eğitimi nasıl olmalıdır? *Çevre ve İnsan Dergisi*, 70, 1-13.
- Erten, S. (2005). Okul öncesi öğretmen adaylarında çevre dostu davranışların araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 91-100.
- Gelibolu, L., Madran, C. (2013). Çevresel Sorunlara Davranışsal Çözümler Geliştirilmesinde Sosyal Pazarlamanın Kullanılması, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(4), 339-357.
- George, D., Mallery, M. (2010). *SPSS for Window Step by Step: A Simple Guide and Reference*, 17.0 Update (10a ed.) Boston: Pearson.
- Goldman, D., Yavetz, B., Pe'er, S. (2006). Environmental Literacy in Teacher Training in Israel: Environmental Behavior of New Students. *Journal of Environmental Education*, 38(1): 3-22.
- Gordon, R. (2011). Critical social marketing: Definition, application and domain. *Journal of Social Marketing*, 1(2), 82-99. <https://doi.org/10.1108/20426761111141850>

- Gökçe, N., Kaya, E., Aktay, S., Özden, M. (2007). İlköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumları, *İlköğretim Online*, 6 (3), 452-468.
- Görmez, K. (2015). *Çevre sorunları*. (3.baskı.), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Grob, A. (1995). A structural model of environmental attitudes and behaviour. *Journal of environmental psychology*, 15(3), 209-220.
- Hendrickx, L., Nicolaij, S. (2004). Temporal discounting and environmental risks: The role of ethical and loss-related concerns. *Journal of Environmental Psychology*, 24(4), 409-422.
- İslamoğlu, A. H. (2008). *Pazarlama yönetimi*. 4. Baskı. İstanbul: Beta Basım.
- Kalaycı Ş., (2010), *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, 5. Baskı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 426ss.
- Kals, E., Schumacher, D., Montada, L. (1999). Emotional affinity toward nature as a motivational basis to protect nature. *Environment and behavior*, 31(2), 178-202.
- Kayıkçı, P., Armağan, K., Dal, N.E. (2019). Sürdürülebilir Pazarlama: Kavramsal Bir Çalışma, *MAKÜ Bucak İşletme Fakültesi Dergisi*, 2(1), 77-93.
- Kılıç, S. (2013). Yükseköğretimde çevre eğitiminin çevre bilinci oluşumuna etkisi: Niğde Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi örneği. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 63-80.
- Krajhanzl, J. (2010). Environmental and proenvironmental behavior. *School and Health*, 21(1), 251-274.
- Kurtuluş, K. (2006). *Pazarlama Araştırmaları*, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 8. Basım, Ekim, Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- Kuduz, N. (2011). *Yeşil pazarlama faaliyetlerinin tüketicilerin satın alma davranışlarına etkilerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Lee, J. A., Holden, S. J. (1999). Understanding the determinants of environmentally conscious behavior. *Psychology & Marketing*, 16(5), 373-392.
- Lindenberg, S., Steg, L. (2007). Normative, gain and hedonic goal frames guiding environmental behavior. *Journal of Social issues*, 63(1), 117-137.
- McKenzie-Mohr, D., Nemiroff, L. S., Beers, L., & Desmarais, S. (1995). Determinants of responsible environmental behavior. *Journal of Social Issues*, 51, 139-156.
- Mckenzie-Mohr, D. (2000). New ways to promote proenvironmental behavior: Promoting sustainable behavior: An introduction to community-based social marketing. *Journal of social issues*, 56(3), 543-554.
- Nakip M., (2006), *Pazarlama Araştırmaları: Teknikler ve (SPSS Destekli) Uygulamalar*, Genişletilmiş 2. Basım, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 592ss.
- Nordlund, A. M., & Garvill, J. (2002). Value structures behind proenvironmental behavior. *Environment and behavior*, 34(6), 740-756.

- Oğuz, D., Çakıcı, I., Kavas, S., (2011). Yükseköğretimde öğrencilerin çevre bilinci, *SDÜ Orman Fakültesi Dergisi*, 12: 34-39.
- Oskamp, S. (2000). Psychology of Promoting Environmentalism: Psychological Contributions to Achieving an Ecologically Sustainable Future for Humanity. *Journal of social issues*, 56(3), 373-390.
- Özbakır, M., Velioğlu, M. (2010). Pazarlamaya sürdürülebilir çerçevesinden bakış ve bir örnek olay analizi. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 89.
- Özdemir, O., Yıldız, A., Ocaktan, E., Sarışen, Ö., (2004). Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Çevre Sorunları Konusundaki Farkındalık ve Duyarlılıkları, *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 57 (3): 117-127.
- Özkubat, S., Demiriz, S. (2013). Çevreye Karşı Motivasyon Ölçeği'nin Okul Öncesi Öğretmen Adayları Üzerinde Geçerlik Güvenirlilik Çalışması, *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 87-114.
- Öztürk, Z. (2010). *Sosyo-ekonomik ve demografik faktörlerin çevresel sorunların algılanması ve çevre duyarlılığı üzerine etkileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Saraçlı, S., Kılıç, İ., Türkan, A. H., Dursun, P., Doğan, İ., Özdemir, Ş., Gazeloğlu, C. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Çevresel Bilgi ve Davranışlarının Yapısal Eşitlik Modeli ile İncelenmesi, *International Anatolia Academic Online Journal (IAAOJ)*, 2(1), 1-11.
- Schlegelmilch, B., Bohlen, G.M., Diamantopoulos, A. (1996). The Link Between Green Purchasing Decisions And Measures of Environmental Consciousness, *European Journal of Marketing*, 30(5), 35-55, DOI:10.1108/03090569610118740.
- Schultz, P. W., Gouveia, V. V., Cameron, L. D., Tankha, G., Schmuck, P., Franěk, M. (2005). Values and their relationship to environmental concern and conservation behavior. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36, 457– 475.
- Siegfried, W. D., Tedeschi, R. G., Cann, A. (1982). The generalizability of attitudinal correlates of proenvironmental behavior. *The Journal of Social Psychology*.
- Stern, P. C. (2000). New environmental theories: toward a coherent theory of environmentally significant behavior. *Journal of social issues*, 56(3), 407-424.
- Sekaran, U. (2003). *Research Methods For Business: A Skill Building Approach*, USA: John Wiley & Sons, Inc.
- Şama, E., (2003). Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları, *G. Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23 (2): 99-110.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L.S. (2013). *Using Multivariate Statistics (Sixth ed.)*, Boston: Pearson
- Thøgersen, J. (1996). The demand for environmentally friendly packaging in Germany. Handelshøjskolen i Århus, Center for markedsovervågning,-vurdering og-bearbejdning til fødevaresektoren.
- Thøgersen, J. (1999). Spillover processes in the development of a sustainable consumption pattern. *Journal of economic psychology*, 20(1), 53-81.

- Thøgersen, J., Ölander, F. (2003). Spillover of environment-friendly consumer behaviour. *Journal of environmental psychology*, 23(3), 225-236.
- Timur, S., Yılmaz, M. (2013). Çevre Davranış Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlanması. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(2): 317-333.
- Türküm, A. S. (1998). *Çağdaş toplumda çevre sorunları ve çevre bilinci*. Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı, s. 165-181. Eskişehir.
- Ulusoy, E. (2016). Experiential responsible consumption, *Journal of Business Research*, 69(1): 284-297.
- Yeşilada F., (2009). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Çevre Bilinçli Tüketicilerin Profili, *İşletme Fakültesi Dergisi*, 10(1), 79-95.
- Yılmaz V., Yıldız Z., Arslan T., (2011). Üniversite Öğrencilerinin Çevresel Duyarlılıkları ile Çevresel Davranışlarının Yapısal Eşitlik Modeliyle Araştırılması, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 30, 271-278.
- Yücel Işıldar G. (2008). *Meslek Yüksekokulları Boyutunda "Çevre Eğitimi"nin Çevreci Yaklaşımlar ve Davranışlar Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi*, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(4), 759-778.